

Pozsega vármegye története

A vármegye kialakulása

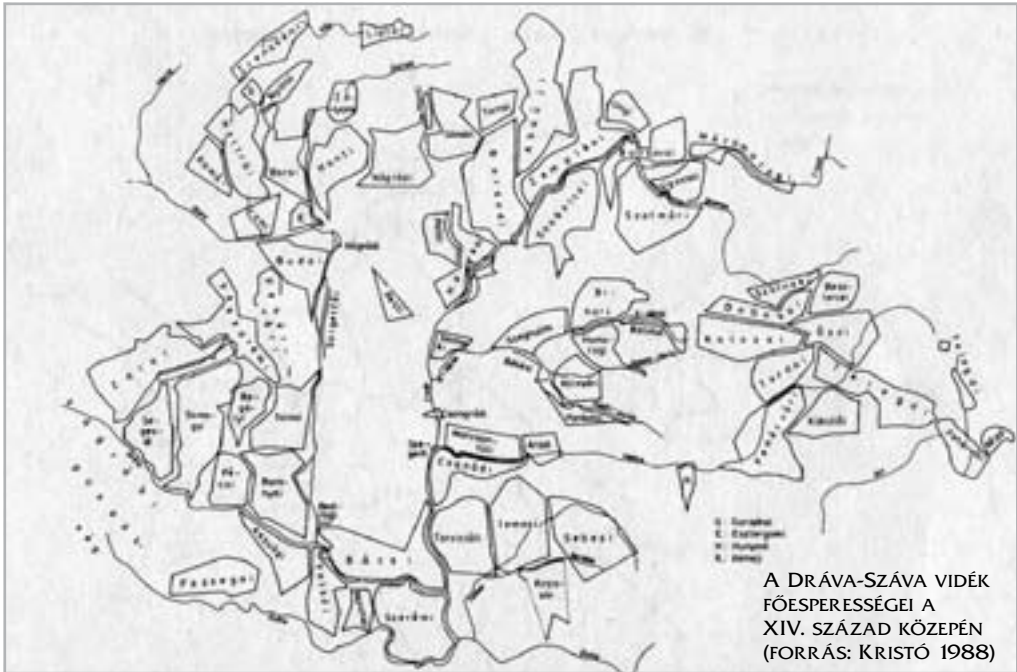
A pécsi püspökség területén terült el Baranya megye, melyet a magyarság csak a X. század utolsó évtizedeiben vett birtokba. Baranya megye területe nem korlátozódott a Drávától északra eső vidékre, hanem a Dráva jobb partjára is kiterjedt, sőt feltételezhető, hogy eredetileg magában foglalta Pozsega területét is, s így Baranyavár megyéje egészen a Szávaig ért, később e helyen Pozsega megye alakult ki. A pécsi püspökség területén nyolc főesperesi kerület jött létre: a tolnai, a regölyi, a baranyai, a vátyi (a XIII–XIV. század fordulójától székesegyházi), az aszúági, a Valkói, a Marchiai, és a pozsegai. A pozsegai főesperesség nyugati határa dél felé a pozsegai medencében levő Podvrskótól indul, s innen a Száva felé közeledve Ljupináig terjedt. Délen a határ Ljupinától Zagradjén, Varoson át Topoljéig a Száva vonalát követte. Topoljétől Gorjaniig húzódott a keleti határ, majd északon Gorjani, Podgorac, Nasice, Moticina és Orahovica a pozsegai havasok északi oldalán jelölte a határt. Orahovica és Velika között tért vissza a főesperesség határa a pozsegai medencébe Podvrskóhoz. A pozsegai főesperesség jóval nagyobb területet foglalt magában, mint a középkori Pozsega megye, hiszen a pozsegai medencére, ettől délre a Száva síkságára, északon és keleten a medencét övező magas hegyek külső peremére is kiterjedt. Nyugaton a pozsegai főesperesség és Pozsega megye határa egybeesett, ami egyszerre volt

választóvonal a pécsi és a zágrábi püspökség, továbbá Pozsega megye és Szlavónia között. Végeredményben Pakrac és Daruvar vidéke nem számított a középkori Pozsega megyéhez. Amíg a főesperesség túlterjedt pozsegai havasokon, addig a megye határa a magas hegyek gerincén húzódott. A pozsegai főesperesség a középkori Baranya és Valkó megye területére is jócskán átnyúlt.

Pozsega vármegye története

Maga a szó, Pozsega nem más, mint tűzvel irtott és művelésre alkalmassá tett helyet jelent. Ebből kifolyólag nem számítható a korán megszállt területek közé. Legkorábban Anonymus említi meg a Pozsega nevet, illetve magának a helységnek a várát 1210 körül. Pozsegában az 1230-as évek végétől megjelent a várszervezet különböző elemei, így a várjobbágyok és a várnépek is. A várispánság tulajdonképpen a tatárjárás előtt már megyévé fejlődött, hiszen bekövetkezett az elszakadás Baranya megyétől. A XIII. század első felében Ugrin kalocsai érsek megszerezte a pozsegai várat, amely fontos állást jelentett az eretnekkel szemben. A tatárjárás alatt azonban meghalt az érsek, így a vár és tartozékai visszaszálltak a királyra, még 1250-ben IV. Béla rendelkezett felette. Az állandó értékű magyar dénár létrehozásának egyik kísérlete volt IV. Béla korától Horvátország és Szlavónia élén álló bán pénzverése. A bán a király nevében bocsátotta ki érmeit. Az első

verde a Pozsega megyei Pakrácon volt, majd később Zágrábra helyezték. 1266-ban azonban IV. Béla király Pozsegát elajándékozta feleségének, Mária királynénak, egyrészt a tatárjárás alatt támadt költségek másrészt, jegyajándék címén. 1299-ig Pozsega királynék kezén volt, majd III. András Pozsega megyét örökre eladományozta nagybátyjának, Albertinónak, aki egyben ispán is lett. Ennek ellenére Pozsega megye 1310-ben már Károly Róbert kezén volt. I. Károly, amikor 1323 után a dénár stabilizálásához fogott, a báni dénárt tekintette mintának. Végeredményben a XIV. századra a pozsegai nemesek megteremtették Pozsega nemesi megyét.

A XV. században Pozsega vármegyét Valkó, Baranya, Kőrös, Dubica, Szana, Orbász vármegyék határolták, továbbá a Szreberniki-bánság. A vármegye három mezővárosi várral rendelkezett: Velike, Pozsegavár, Orbova, továbbá egy jelentős várral: Bród. A vármegye a XVI. század végén a Magyar Királyság határain belül volt.

Pozsega vármegyét a XVII. században szervezték újra, amikor elüldözték a törököket. Az első magyarországi népszámlálás idejében, 1787-ben Pozsega területe 2474 km² volt, tényleges népessége 63.995 fő, népsűrűsége 25,9 km²-re volt tehető. 1868-ban létrejött a magyar-horvát kiegyezés és ennek eredményeként Horvát-Szlavónország a Magyar Koronának a Dráván és a Murán túli területeiből és végeredményben 1918-ig Magyarország társországa volt. Horvát-Szlavónország egyik vármegyéje volt Pozsega vármegye. A vármegye északi területén jelentős hegyiségek találhatóak (Pozsegai hegység, Papuk), délről a Száva folyó határolta, továbbá a Bosznia tartomány, északon Verőce vármegye, keleten, pedig Szerém vármegye, nyugaton Belovár-kőrös vármegye és Zágráb vármegye zárta. 1910-ben Pozsega területe 4929 km², lakossága 265.272 fő, jelentős horvát, szerb lakossággal, ekkor a magyar lakosság lélekszáma 16.462 fő volt, népsűrűsége 54 fő/km², székhelye Pozsega volt. A vármegye

HORVÁTORSZÁG MA
(FORRÁS: EURÓPA TÁRSADALOM-
FÖLDRAJZA NÉVANYAG)

hat járásra volt felosztva: bródi-, daruvári-, novskai-, pakráci-, pozsegai-, újgradiskai járás, mindegyik járás székhelyének a neve megegyezik a járás nevével. A vármegye 1918-tól Jugoszlávia részévé vált, majd 1991-től a független Horvátország területéhez tartozik. Pozsega területén manapság gabona-, és gyümölcsstermesztéssel foglalkoznak, állattenyésztésen belül a sertésenyésztés igen jelentékeny. Ásványkincsei közül jelentős a kőszén, lignit, vasérc.

Láthatjuk, hogy Pozsega létrejötté hosszasan történelmi folyamat eredménye volt, továbbá egy korábbi nagy kiterjedésű megyéből, mint kisebb területű megye (várispánság) jött létre.

A történelem folyamán bekövetkezett határmódosítások miatt, más-más időszakban három ország is a magáénak mondhatta. Így Magyarország, Jugoszlávia, és most Horvátország. Pozsega jelentősége az évek folyamán véleményem szerint lecsökkent, hiszen sem ipari, sem mezőgazdasági központnak nem nevezhető, de még a szellemi élet centrumának sem. Ezeket a szempontokat inkább jelenleg, Pula, Split, Fiume, Zágráb, Varasó, és Eszék testesíti meg. Nem elhanyagolható, hogy – nem túl jelentős számban – a magyarság által lakott területről van szó, hiszen még 1910-ben is 16 462 magyar anyanyelvű fő lakta.

TÓTH ILDIKÓ

IRODALOM

- FRISNYÁK SÁNDOR: *Magyarország történeti földrajza*. Budapest, 1992, Tankönyvkiadó.
KRISTÓ GYULA: *A vármegyék kialakulása Magyarországon*. Budapest, 1988, Magvető.
PESTY FRIGYES: *Az eltűnt régi vármegyék*. Budapest, 1880, MTA.
STIPTA ISTVÁN: *Törekvések a vármegyék polgári átalakítására*. Budapest, 1995, Osiris.
[www. google.hu](http://www.google.hu)